

6. *Paying Taxes 2015: The global picture. The changing face of tax compliance in 189 economies worldwide / PwC and World Bank Group, 2014. 168 p.*

7. *Schneider F. The Shadow Economy: An Essay / Department of Economics, Johannes Kepler University of Linz, 2014 23 p.*

8. *Worldwide VAT, GST and Sales Tax Guide 2014 / EYGM Limited, 2014. 856 p.*

ДАНИ ПРО АВТОРА

Соколовська Олена Василівна, к.е.н., старший науковий співробітник відділу вивчення міжнародного досвіду та європейської інтеграції Науково-дослідного інституту фінансового права Державної фіскальної служби України
вул. К. Маркса, 31, м. Ірпінь, Київська обл., Україна, 08201
e-mail elena.lukyanenko@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Соколовская Елена Васильевна, к.э.н., старший научный сотрудник отдела изучения международного опыта и европейской интеграции Научно-исследовательского института финансового права Государственной фискальной службы Украины
ул. К. Маркса, 31, г. Ирпень, Киевская обл., Украина, 08201
email elena.lukyanenko@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Olena Sokolovska, Cand. Sci. (Econ.), Senior Researcher, Department of international experience and European integration, Research Institute of Financial Law, State Fiscal Service of Ukraine
Karla Marksa str., 31, Irpin, Ukraine, 08201
email elena.lukyanenko@gmail.com

УДК 338.24

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Русіна Ю.О.,
Стріжко К.В.

Предметом роботи є фінансово-економічна безпека вітчизняних та зарубіжних суб'єктів господарювання. Метою роботи є визначення значення поняття «фінансово-економічна безпека підприємства», розгляд дієвих методів стабілізації економічної безпеки підприємств у розвинених країнах світу.

Методологія проведення роботи. Під час проведення дослідження були використані методи аналізу, синтезу, логічного узагальнення.

Результати роботи. У статті розглянуто питання фінансово-економічної безпеки. Визначено сутність понять безпека, економічна безпека, фінансово-економічна безпека підприємства. Виявлено методи забезпечення фінансово-економічної безпеки зарубіжних суб'єктів господарювання.

Висновки. Фінансово-економічна безпека вітчизняних підприємств досягається за рахунок забезпечення показників фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності, ресурсного потенціалу, протистояння різноманітним загарзам.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, фінансово-економічна безпека підприємства

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Русина Ю.А.,
Стрижко Е.В.

Предметом работы является финансово-экономическая безопасность отечественных и зарубежных субъектов хозяйствования.

Целью работы является определение значения понятия «финансово-экономическая безопасность предприятия», рассмотрение действенных методов стабилизации экономической безопасности предприятий в развитых странах мира.

Методология проведения работы. Во время проведения исследования были использованы методы анализа, синтеза, логического обобщения.

Результаты работы. В статье рассмотрены вопросы финансово-экономической безопасности. Определена сущность понятий безопасность, экономическая безопасность, финансово-экономическая безопасность предприятия. Выведены методы обеспечения финансово-экономической безопасности зарубежных субъектов хозяйствования.

Выводы. Финансово-экономическая безопасность отечественных предприятий достигается за счет обеспечения показателей финансовой устойчивости, платежеспособности, ликвидности, ресурсного потенциала, противостояния разнообразным угрозам.

Ключевые слова: безопасность, экономическая безопасность, финансово-экономическая безопасность предприятия.

PROVISION OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY: FOREIGN EXPERIENCE

Rusina Y.O.,
Strizhko K.V.

The subject of the work is the financial and economic security of domestic and foreign entities.

The aim is to determine the meaning of «financial and economic security» consideration of effective methods of stabilization of economic security companies in developed countries.

The methodology of the work. During the study used methods of analysis, synthesis, logic synthesis.

Results. The questions of financial and economic security. The essence of the concepts of security, economic security, financial and economic security. Detected by providing financial and economic security of foreign entities.

Conclusions. Financial and economic security of domestic enterprises by the performance achieved financial stability, solvency, liquidity, resources, resistance to various threats.

Key words: security, economic security, financial and economic security, financial and economic security of the enterprise.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток економіки України характеризується швидкими змінами факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, в якому функціонує підприємство, що викликають загрозу його фінансовим інтересам,

спричиняють високий рівень фінансових ризиків. Існуючі загрози можуть впливати на рівень ефективності виробництва, його конкурентоздатність та конкурентоздатність продукції, раціональне використання усіх видів ресурсів, забезпечення високого рівня рентабельності, платоспроможності та фінансової стійкості. Однією з умов, що забезпечують успішне функціонування та розвиток як суб'єктів господарювання, так і економіки взагалі, є фінансово-економічна безпека на різних рівнях управління. Тому дуже важливим завданням, щодо організації роботи підприємства, є забезпечення високого рівня фінансово-економічної безпеки. Певний позитивний досвід запозичимо у країн з розвинутою економікою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади фінансово-економічної безпеки досліджували багато науковців. Свій внесок у розвиток теорії фінансово-економічної безпеки, організації системи управління фінансово-економічною безпекою, методів та засобів взаємодії з іншими складовими безпеки внесли такі вчені: І. Аніщенко, О.В. Баженова, Л. Абалкін, О.Барановський, І.Бланк, Л. Біркен, І. Бінько, М.Білик, Т. Васильців, Е. Гудвін, В. Геєць, О.Грунін, К. Девіс, А. Козаченко, Т. Лоурі, А. Ляшенко, Б. Мізюк, В. Мунтян, О.Новикова, В.Пономарьов, В. Сенчагов, В. Шликов, Й. Шумпетер, Л.Шемаєва, А. Шаваєв та багато інших.

Постановка завдання. Виявити методи забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання країн з розвинутою економікою задля впровадження позитивного практичного досвіду на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж розглядати сутність і значення фінансово-економічної безпеки підприємства слід розглянути узагальнене поняття «безпека». Безпека у перекладі з грецької означає «володіти ситуацією».

За Великим тлумачним словником сучасної української мови «безпека» – це стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [1]. А за Тлумачним словником В. Даля, безпечний – значить не небезпечний, не загрозовий, не шкідливий, зберігаючий, вірний, надійний [2].

Отже, в абсолютному розумінні значення слова «безпека» – це стан з повною відсутністю небезпек. Однак, навряд чи таке можливо в реальному світі. Тому, сьогодні поняття «безпека» трактують не лише як відсутність небезпек та загроз.

Протягом останніх десятиріч застосування поняття «безпека» значно розширилось. Наведемо декілька визначень даного поняття.

Безпека – здатність об'єкта, явища, процесу зберігати свою сутність і основну характеристику в умовах цілеспрямованого, руйнівного впливу ззовні або в самому об'єкті, явищі, процесі [3].

Безпека об'єкта – захищеність життєво важливих інтересів об'єкта від загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх [3].

Безпека – це насамперед заходи або дії, що забезпечують недопущення і оперативне реагування на відповідні загрози заради безпечного функціонування [4].

Економічна безпека – найважливіша якісна характеристика економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови функціонування; стійке забезпечення ресурсами та розвиток, а також послідовну реалізацію економічних інтересів.

Досягнення національної безпеки держави неможливе без фінансово-економічної безпеки підприємства – первинної ланки національної економіки.

Виділяють наступні підходи до розуміння суті економічної безпеки підприємства:

1. Економічна безпека як захист від несанкціонованого доступу до інформації. Поняття економічної безпеки підприємства розглядалося як забезпечення умов збереження комерційної таємниці й інших секретів підприємства.

2. Економічна безпека як захист від методів кримінальної конкуренції. Забезпечення економічної та інформаційної безпеки підприємництва – процес, спрямований на відгородження підприємницьких структур та фізичних осіб, від застосування по відношенню до них методів кримінальної конкуренції і від іншої діяльності, що завдає їм шкоду внаслідок порушення законодавства чи ділової етики. Безпека підприємництва – це такий стан цивілізованого бізнесу, при якому відсутня економічна чи інша шкода, яка б наносилася бізнесу навмисно чи не навмисно фізичними особами чи соціальними організаціями (у тому числі і юридичними) з порушенням закону чи етики підприємництва [5].

3. Економічна безпека підприємства як захист від загроз. За цим підходом науковці виділяють таке поняття як стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки чи економічних загроз. У межах цього розуміння економічної безпеки підприємства можна виділити підхід, згідно якого, вважається, що повністю захиститися від можливих збитків неможливо, а тому захист має бути спрямований на їх мінімізацію [6].

4. Економічна безпека підприємства як стан стійкості чи рівноваги або ефективного використання його ресурсів. Прихильники такого підходу розуміють економічну безпеку підприємства як такий стан його корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технологій, техніки та устаткування) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам), стабільне функціонування та стійкий розвиток. За такого підходу забезпечення економічної безпеки підприємства певною мірою отожднюється з діяльністю, спрямованою на мінімізацію економічного ризику.

5. Економічна безпека як залежність від гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів його зовнішнього середовища. Група українських вчених на чолі з А. Козаченко пропонують розуміти економічну безпеку «...як міру гармонізації у часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами, пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють за межами підприємства» [7].

Якщо узагальнити вищезазначені підходи, то можна стверджувати, що економічна безпека підприємства є багатоаспектним поняттям, що:

- пов'язане з його спроможністю існувати в довгостроковому періоді;
- залежить від стану як складових його внутрішнього середовища підприємства (що визначається ефективністю управління підприємством), так і від впливу його зовнішнього середовища.

За об'єктами захисту виділяють фінансову економічну безпеку, яка передбачає забезпеченість фінансовими ресурсами, достатніми для розширеного відтворення та виконання існуючих зобов'язань, фінансову стійкість, захищеність від зовнішніх та фінансово-економічних інтересів підприємства. Їй належить центральне місце у системі економічної безпеки підприємства, бо вона виражає мету та узагальнює результати його господарської діяльності.

Це пояснюється тим, що рівень фінансової безпеки будь-якого підприємства визначає його можливості забезпечувати інші складові його економічної безпеки. І навпаки, зміни в будь-якій сфері підприємства в кінцевому результаті відображаються у його фінансовій безпеці.

На перших етапах розвитку вітчизняної науки фінансову безпеку досліджували на рівні держави, проте вона неможлива без фінансової безпеки суб'єктів її господарювання. У науковій літературі існують різні погляди на визначення фінансової безпеки підприємства.

Барановський А.О. визначає фінансову безпеку, як:

- ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин;

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

- рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, верств населення, підприємства, організації, установи, регіону, галузі, сектора економіки, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень, світового співтовариства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань;

- стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, розрахункової, інвестиційної, митно-тарифної та фондової систем, а також системи ціноутворення, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх та зовнішніх негативних впливів, здатністю відвернути зовнішню фінансову експансію, забезпечити фінансову стійкість (стабільність), ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання;

- якість фінансових інструментів і послуг, що запобігає негативному впливу можливих прорахунків і прямих зловживань на фінансовий стан наявних та потенційних клієнтів, а також гарантує (у разі потреби) повернення вкладених коштів [8].

Ревенчук Н.Й. вважає, що фінансова безпека підприємства – це захист від можливих фінансових втрат і попередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів [9].

Бланк І.О. трактує фінансову безпеку підприємства як кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільний захист його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки стійкого розвитку в поточному та перспективному періоді [10].

Горячева К.С. визначає фінансову безпеку підприємства як такий його фінансовий стан, котрий характеризується збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи [11].

Дослідники Нікіфоров П. О. та Куперівська С. С. вважають фінансово-безпечною компанію ту, яка виважено і оптимально підходить до використання і управління своїми фінансовими ресурсами, здійснює чіткий їх контроль, оперативно реагує на будь-які загрози, внутрішні чи зовнішні, з метою їх мінімізації або уникнення без шкоди для загальної діяльності [12].

Папехін Р. С. каже, що фінансова безпека визначає граничний стан фінансової стійкості, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується спроможністю підприємства протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам [13].

За Спіфановим А. О. фінансова безпека – це стан підприємства, що:

1) дозволяє забезпечити стабільність, платоспроможність і ліквідність у довгостроковому періоді;

2) забезпечує достатню фінансову незалежність; задовольняє потреби підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення;

3) здатен протистояти існуючим і виникаючим небезпекам, що прагнуть завдати фінансової шкоди підприємству або змінити всупереч бажанню структуру власного капіталу, або примусово ліквідувати підприємство;

4) забезпечує достатню гнучкість при прийнятті фінансових рішень, захищає фінансові інтереси власників підприємства [14].

Дослідники Кириченко О.А., Лаптев С.М., Пригунов П.Я., Захаров О.І. визначають фінансову безпеку як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат по цінних паперах підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного і фінансового розвитку [10]. Фінансова безпека – визначає граничний стан фінансової стійкості, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується здатністю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам [10].

Виходячи з багатоманітності наведених визначень, можна відзначити, що серед визначень фінансової безпеки простежуються спільні риси та підходи: ефективне використання корпоративних ресурсів, підтримання оптимального рівня стійкості та розвитку з поступовим задоволенням фінансових інтересів підприємства, захищеність від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Отже, проаналізувавши наведені визначення, фінансово-економічна безпека підприємства – це такий його фінансово-економічний стан, який забезпечує захищеність його фінансово-економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства передбачає застосування наступних заходів:

- максимізація величини прибутку;

- підвищення рівня рентабельності його активів та власного капіталу;

- достатність фінансових ресурсів на всіх етапах економічного розвитку;

- фінансова стійкість та стабільність;

- безпека операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;

- позитивний імідж.

Фінансова безпека представляє такий стан, за якого підприємство: знаходиться у фінансовій рівновазі, забезпечується стійкістю, платоспроможністю і його ліквідністю в довгостроковому періоді; задовольняє потреби у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення; забезпечує достатню фінансову незалежність та захищеність фінансових інтересів власників підприємства; здатне протистояти існуючим і виникаючим небезпекам та загрозам, що призводять до фінансового збитку [15].

Аналіз та оцінка рівня фінансової безпеки підприємства є основою для пошуку шляхів її забезпечення. Дослідження здійснюються за допомогою показника оцінки фінансового стану підприємства.

Фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що відображає стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку на даний момент часу. У зв'язку з тим, що фінансовий стан підприємства характеризується рівнем фінансової стійкості, структурою джерел фінансування, здатністю розраховуватися за борговими зобов'язаннями, рівнем рентабельності й оборотності капіталу, тому для оцінки фінансового стану підприємства використовують показники прибутковості, ділової активності, фінансової стійкості, платоспроможності, майнового стану.

Фінансова безпека підприємства підтримується, перш за все, за рахунок забезпеченням платоспроможності, коли всі зобов'язання підприємства покриваються фінансовими активами. Зона ризику на підприємстві характеризується недостатністю ліквідних активів для покриття всіх зобов'язань. А це пов'язано з наявністю у підприємства дебіторської заборгованості. Відсутність платоспроможності свідчить про те, що підприємство перебуває в стані банкрутства.

Проблема ліквідності, яка полягає у здатності активу конвертуватися в кошти без значної втрати в ціні дебіторської заборгованості, є ключовою на кожному підприємстві. Тому виділяють кілька проблем: оптимальний обсяг, оборотність, якість дебіторської заборгованості. Рішення цих проблем вимагає кваліфікованого управління дебіторською заборгованістю, що є одним зі способів зміцнення фінансового стану підприємства. Заходи щодо повернення дебіторської заборгованості входять у групу найбільш діючих мір підвищення ефективності за рахунок внутрішніх резервів підприємства та можуть швидко принести позитивний результат. Повернення заборгованості в стислий термін – реальна можливість поповнення дефіцитних оборотних коштів.

Головним фактором задовільного фінансового стану виступає високий рівень прибутковості основної діяльності. Тому для підприємства досить важливим є досягнення високого рівня ефективності формування, розподілу і використання ресурсів у процесі виробничо-господарської діяльності. Тому, слід приділяти увагу питанню економії ресурсів, яка є найбільш доцільною чи найоптимальнішою за конкретних умов, що склалися на підприємстві [16]. Управління фінансовою безпекою підприємства має на меті освоєння та інтеграцію різних видів ресурсів, використання яких потребує певних витрат.

З іншого боку, витрати підприємства та управління ними безпосереднім чином впливають на фінансову безпеку підприємства, оскільки обмежують його прибуток, впливають на рентабельність та певним чином – на ліквідність підприємства.

Підприємство має робити тільки ті витрати, які або дозволяють одержати дохід, або зменшити можливі витрати в майбутньому. Наприклад, витрати на дослідження ринку, витрати на рекламу, витрати на закупівлю нового обладнання і т.і. традиційно вважаються продуктивними, тобто здатними принести прибуток; а витрати на сплату штрафів, ліквідацію аварій і катастроф – непродуктивними, котрих варто уникати. Першою й основною сферою виникнення витрат на забезпечення фінансової безпеки підприємства повинно стати, перш за все, інформаційне забезпечення, тобто витрати на пошук інформації про загрози зовнішнього та внутрішнього характеру. Для забезпечення фінансової безпеки підприємства потрібно, щоб воно розпоряджалося залученими коштами (кошти, одержані в грошовій або в натуральній формі від різних учасників економічного процесу з метою отримання економічної вигоди в результаті економічної діяльності суб'єкта господарювання) так, щоб у майбутньому не тільки забезпечити зворотність і збереження грошей, а й одержати додатковий прибуток і забезпечити ліквідність активів у цілому. Завдяки залученому капіталу підприємства досягається інтенсивний шлях економічного розвитку і відбувається забезпечення фінансової безпеки підприємства як основи стійкості й стабільності господарюючого суб'єкта.

Важливість вивчення теоретичних засад та розробка прикладних рекомендацій щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємства в країнах, які переходять до ринкових відносин, зумовлена, в першу чергу, призупиненням темпів розвитку бізнесу в умовах виходу зі світової фінансової кризи. Відповідно необхідні проведення системно-структурного аналізу та імплементація позитивного світового досвіду забезпечення економічної безпеки підприємства.

В економічно розвинених державах світу більше приділяється увага питанням розробки теоретико-прикладних засад розвитку підприємства, формуванню сприятливого економіко-правового середовища для ведення підприємницької діяльності. Такі фактори вважаються ключовими при забезпеченні економічної безпеки підприємства як головні чинники її підвищення. Натомість, питання, що стосуються забезпечення безпосередньо економічної безпеки підприємства, актуальні в країнах, які докорінно змінюють систему державного устрою (зокрема, перебувають на стадії ринкової трансформації економіки) та/чи перебувають у кризовому стані (наприклад, у післявоєнний період, період гострих соціальних конфліктів чи економічних криз).

У розвинених країнах розробляються цільові стратегічні планові документи щодо зміцнення економічної безпеки підприємств, регіонів, галузей. У таких умовах суб'єкти підприємницької діяльності, виконуючи свою вагомую соціальну та економічну місії у суспільстві, опиняються у ситуації належного рівня захищеності свого майна та інтересів від впливу чинників зовнішнього середовища. Тому цей досвід становить значний інтерес як для розвитку системи безпеки вітчизняних суб'єктів господарської діяльності, так і для безпеки національної економіки.

Усвідомлюючи пряму залежність між сприянням розвитку малого та середнього бізнесу та рівнем економічної безпеки підприємства, в економічно розвинутих країнах протягом останніх 15 – 20-ти років було знято більшість адміністративно-законодавчих обмежень, створено сприятливі фінансово-економічні та податкові стимули розвитку підприємництва. Внаслідок упровадження такого комплексу заходів країни Західної Європи та Японія посідають на сучасному етапі розвитку світової економіки провідні позиції за рівнем розвитку бізнесу та показниками економічної безпеки підприємств та високі місця у міжнародних рейтингах за рівнем сприятливості економіко-правового середовища для ведення бізнесу. У зв'язку з цим ці країни є особливо інвестиційно привабливими.

Уряди багатьох розвинених країн (у тому числі Японії, США [17]) офіційно визнають об'єктивне існування ризиків, пов'язаних з посиленням агресивності ринкового середовища та загостренням конкуренції у різних сферах діяльності на внутрішньому і світовому ринках. Це вимагає спеціальних організаційних та ресурсних заходів підтримки та забезпечення стійкості та безпеки підприємств, зокрема, сектору малого і середнього бізнесу в цих екстремальних ситуаціях. Уряд Японії визнає, що в умовах глобалізації економіки, швидких та масштабних змін саме підприємства цього сектору економіки більшою мірою, ніж великі потребують допомоги та державної підтримки [18].

У розвинених країнах світу позитивним є те, що крім моніторингу рівня розвитку підприємництва, розробки і реалізації пропозицій щодо удосконалення державного регулювання його розвитку, до переліку основних завдань органів державного управління входить:

1) створення структурних підрозділів ведення політики у сфері економічної безпеки підприємництва за галузево-територіальною ознакою (досвід США, де крім Адміністрації малого бізнесу питання забезпечення економічної безпеки підприємництва покладено на регіональні відділення Міністерства внутрішньої безпеки серед малих підприємств [19]);

2) розробка документів стратегічного планового характеру, а також операційних заходів щодо зміцнення економічної безпеки підприємництва (досвід Японії [17], у якій серед офіційно закріплених стратегічних планових документів, які систематично розробляє та реалізує Міністерство економіки, торгівлі та промисловості, передбачено документ під назвою «Підвищення стійкості підприємств сектору малого і середнього підприємництва та розвиток систем економічної безпеки підприємства»). Крім того, урядова стратегія посилення конкурентоспроможності Японської промисловості на світових ринках передбачає сім основних стратегічних напрямів її реалізації, серед яких п'ятий напрям стосується безпосередньо розвитку системи економічної безпеки бізнесу. До основних операційних завдань стратегії внесено посилення фінансової підтримки, поліпшення умов створення нових підприємств, розвиток загальнонаціональної системи забезпечення економічної безпеки та ін. [10];

3) здійснення систематичного моніторингу внутрішнього та зовнішнього ринків та розробка рекомендацій як для органів державного управління, так і безпосередньо підприємств щодо заходів, метою реалізації яких є посилення конкурентних позицій національних підприємств, захисту їх економічних інтересів (досвід США, Японії, Німеччини, Великобританії та Франції [20]);

4) ведення роботи щодо зміцнення інституційної бази захисту права власності. Зокрема, у цьому напрямі країнами ЄС укладено спільну угоду з права інтелектуальної власності між органами влади, академічними і промисловими структурами та науково-дослідними установами. Існує угода про невиконання зобов'язань за таким договором, згідно з яким всі учасники виконують умови договору доти, поки не реалізують мету створення спільних науково-дослідних та конструкторських робіт [18]. Надзвичайно популярною серед інтелектуальної еліти Європейського Союзу є Сьома Рамкова Програма. Метою цієї спеціальної програми є підтримка наукової діяльності, що проводиться в рамках міжнародного співробітництва, від спільних проєктів і створення мереж до координації дослідницьких програм. Сюди ж входить співпраця між ЄС та третіми країнами. Програма Співпраця також поділяється на тематичні підпрограми, кожна з яких працюватиме наскільки це можливо автономно, але в той же час знаходяться у тісному зв'язку, що дозволяє здійснювати міждисциплінарний підхід до областей науки, що має спільні інтереси. Для програми Співпраця було визначено десять тематичних областей: здоров'я; продукти

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

харчування, сільське господарство та біотехнології; інформаційні та комунікаційні технології; нанонауки, нанотехнології, матеріали та нові технології виробництва; енергія; навколишнє середовище (у тому числі зміна клімату); транспорт (включаючи космонавтику); соціально-економічні та гуманітарні науки; безпека; космос. Чільне місце серед досліджень посідає напрям безпеки, в якому основну питому вагу займає економічна безпека підприємства;

5) пошук та забезпечення джерел фінансування ризикового капіталу, в тому числі в інтересах інноваційної діяльності з метою підвищення рівня НДДКР в довгостроковій перспективі (досвід країн ЄС). Це, як правило, фінансування інвестицій як у новостворені підприємства, так і високотехнологічні, а також у розвиток сектору динамічних високотехнологічних дослідницьких малих і середніх підприємств. Для забезпечення останнього ведеться робота у напрямі формування сприятливого макроекономічного клімату, стабільності фінансових ринків, податкового режиму та регулювання прав на інтелектуальну власність [18];

6) надання гарантій за інвестиціями в акціонерний капітал та гарантій за позиками підприємств. У багатьох розвинених державах світу вагомими елементами безпеки підприємництва є функціонування страхових і гарантійних фондів, кредитної кооперації, яка обслуговує клієнтів, традиційно не привабливих для комерційного банківського кредитування (практично вся сфера малого підприємництва) [20];

7) здійснення роботи з планування життєвого циклу функціонування підприємств у різних галузях та сферах економіки та надання консультацій з питань забезпечення високої життєздатності підприємств відповідно до їх життєвих циклів, ведення конкурентної боротьби та сприяння розвитку підприємництва у перспективних сферах (досвід Фінляндії [7]);

8) підтримка підприємств, які розпочинають діяльність створенням фондів та механізмів фінансування різних етапів їх становлення (досвід практично всіх країн ЄС, Мексики [21]).

Усвідомлюючи, що серед економічних ризиків функціонування підприємств, зокрема малого і середнього бізнесу, вагоме місце займають нелегітимні та/чи напівлегітимні дії з боку підприємств великого бізнесу, монополістів тощо, у таких країнах як, Німеччина, Японія, США та інші законодавчо закріплені права та механізми реалізації прав підприємств у разі дискримінаційних дій щодо них. Така практика дозволяє удосконалити характеристики конкурентного середовища, що особливо важливо для країн, які перебувають на посттрансформаційному етапі розвитку економіки. Діяльність органів державного управління у сфері забезпечення економічної безпеки підприємств та підприємництва повинна носити системний характер та бути спрямованою в основному на стимулювання малого та середнього бізнесу, зважаючи на те, що в великому бізнесі більше можливостей захистити себе самостійно.

Важливу роль щодо забезпечення економічної безпеки підприємства у розвинених країнах відіграє страхова сфера, яка виступає головним ризикознижуючим чинником та бере участь у забезпеченні доступу підприємств до фінансових ресурсів та конкурентних позицій на зовнішніх ринках.

Основні потоки капіталу страхових компаній спрямовуються у галузі з високими темпами зростання. У розвитку страхової сфери є прихований резерв економічного сприяння підприємству (особливо малому та середньому, інноваційним проектам підприємств) та зміцненню економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності. У стратегічних документах органів державного управління страхування розглядається як інституціональний чинник забезпечення національної конкурентоспроможності, стабільності і зміцнення економічної безпеки країни та сектору підприємництва; передбачені заходи щодо відновлення позицій держави як суб'єкта страхової діяльності та механізми сприяння входженню на ринок великих провідних іноземних страхових компаній.

Одним з механізмів ефективного захисту майнових інтересів суб'єктів підприємницької діяльності – страхувальників у розвинених державах є створення страхових гарантійних фондів у формі неприбуткових державних чи комунальних організацій. Одночасно ці інституції відіграють роль додаткового елемента системи фінансово-кредитного сприяння розвитку підприємств. Фінансові ресурси цих фондів формуються за рахунок обов'язкових відрахувань від сум, які надходять до страхових компаній від того, чи іншого виду страхування. Управління фондами та прийняття рішень щодо переліку економічних ризиків суб'єктів підприємницької діяльності, які підлягають відшкодуванню, а також рішень щодо виплат страхових сум здійснюються страховою радою гарантійного фонду (сформованою представниками державних органів управління та органів місцевого самоврядування). Витрати на адміністрування діяльності гарантійних фондів покриваються за рахунок їх інвестиційної діяльності. Вагомою є роль страхових гарантійних фондів у зміцненні безпеки підприємницької діяльності (зокрема у секторі малого підприємництва) покриттям таких ризиків, як втрата прибутку, збитки від виробничих перерв, неплатежі контрагентів, неповернення кредиту чи позики, ризики, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю підприємств [18]. Механізм страхового гарантування використовується також для забезпечення економічної безпеки експортно орієнтованих підприємств. Особливої актуальності набуває це питання в умовах глобалізації світової економіки.

Запозичення позитивних аспектів проаналізованого досвіду зміцнення економічної безпеки підприємств в Україні приділяється недостатня увага.

Упровадження такого комплексу заходів на макро- та мезорівні економіки призведе до:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємств;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу вітчизняних підприємств;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури підприємств;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу підприємств;
- мінімізація руйнівного впливу наслідків виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємств;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення належного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів та відділів підприємств;
- ефективна організація безпеки персоналу, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, фінансово-економічна безпека підприємства повинна забезпечуватися за рахунок: досягнення фінансової стійкості, платоспроможності і ліквідності підприємства, а також за рахунок якості формування та використання ресурсного потенціалу; протистояння загрозам економічній безпеці підприємства; поліпшення правової захищеності усіх сфер діяльності підприємства; підтримання високого рівня кваліфікації персоналу; досягнення високої конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Автор, керівник проекту і гол. редактор В. Т. Бусел. — Київ, Ірпінь: ВТФ Перун. 2001, 2005
2. Даль, В. Толковий словарь живого великорусского языка: В 4 т. — М.: Рус. яз., 1998. — Т. 1. А–З. — 699 с.
3. Великий Ю.М. Особливості кризового стану вітчизняних підприємств і методів його оцінки / Ю.М. Великий, О.Ю. Проскура // *Фінанси України*. — 2002. — №10. — С. 29–34.

4. Вербицька Г.Л. Управління економічним ризиком / Г.Л. Вербицька // *Фінанси України*. – 2004. – № 4. – С. 34–41.
5. Висящев В.А. Государственное регулирование экономической безопасности предпринимательской деятельности / В.А. Висящев, Т.М. Гладченко // *Менеджер*. – 2003. – № 3 (25). – С. 112–115.
6. Галасюк В. Риск как один из неотъемлемых факторов бизнеса / В. Галасюк, М. Сорока // *Економіка, фінанси, право*. – 2002. – № 7. – С. 17–22.
7. Богомолов В.А. Экономическая безопасность / В.А. Богомолов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 302 с.
8. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія / О.І. Барановський // *Інститут економічного прогнозування*. – К.: Фенікс, 1999. – 318 с.
9. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія / Н.Й. Реверчук. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
10. Бланк І.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
11. Горячева К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка організації та управління підприємствами» / К.С. Горячева. – К., 2006.
12. Нікіфоров П.О. Сутність і значення фінансової безпеки страхової компанії / П.О. Нікіфоров, С.С. Кучерівська // *Фінанси України*. – 2006. – № 5. – С. 86–94.
13. Папехин Р.С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 / Р.С. Папехин. – Волгоград, 2007. – 21 с.
14. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
15. Антикризисне фінансове управління підприємством: навч. посібник / [Салига С.Я., Ляшенко Н.В., Дацій Н.В., Корецька С.О., Нестеренко Н.В., Салига К.С.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 208 с.
16. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.
17. Біла О.Г. Робочий капітал – передумова поточної ліквідності підприємств / О.Г. Біла // *Фінанси України*. – 2003. – № 10. – С. 56–61.
18. Горбатовская Н.В. Организационное развитие как элемент системы обеспечения экономической безопасности предприятия / Н.В. Горбатовская // *Социально-экономические аспекты промышленной политики*. – Донецк, 2007. – Т.3. – С. 94–98.
19. Білов Г.О. Деякі аспекти методики попередження ризику рейдерського набігу на підприємство / Г.О. Білов // *Економічний вісник НГУ*. – 2008. – № 3. – С. 111–115.
20. Бланк І.А. Основи фінансового менеджменту / І.А. Бланк. – Т. 2. – К.: Ника-Центр, 1999. – 512 с.
21. Бріггем Е. Основи фінансового менеджменту / Е. Бріггем; пер. з англ. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.

References

1. *Great Dictionary of Modern Ukrainian* / Author, Project Manager and home. Editor VT Busel. - Kyiv, Irpin: WTF Perun. 2001, 2005
2. Dahl, W. *explanatory dictionary velykorusskoho living language: In 4 t.* - M.: Eng. lang., 1998. - Vol 1. AL. - 699 p.
3. *Great YM Features national crisis pre-acceptance and methods of assessment* / YM Great, A. Proskura // *Finance of Ukraine*. - 2002. - № 10. - P. 29-34.
4. Verbytska GL *Managing economic risk* / GL Verbytska // *Finance of Ukraine*. - 2004. - № 4. - P. 34-41.
5. Vysyashev VA *Gosudarstvennoye regulation ekonomycheskoy bezopasnosti predprynmatelskoy activities* / VA Vysyashev, TN Hladchenko // *Manager*. - 2003. - № 3 (25). - P. 112-115.
6. How Galasyuk V. *Risk factors неотъемлемых one IZ business* / Galasyuk V., M. Soroka // *Business, Finance, Law*. - 2002. - № 7. - S. 17-22.
7. Bogomolov VA *Economic Safety* / VA Bogomolov. - M.: UNITY-DANA, 2006. - 302p.
8. Baranowski AI *Financial Security: monograph* / AI Baranov-sky // *Institute of Economic Forecasting*. - K.: Phoenix, 1999. - 318 p.
9. Reverchuk NY *Managing the economic security businesses nytskykh structures: monograph* / NY Reverchuk. - Lviv: LBI NBU, 2004. - 195 p.
10. *Form IA Manage fynansovoy bezopasnostyu enterprise* / IA Blank. - K: Elga, Nika Center, 2004. - 784 p.
11. Goryachev KS *Mechanism of financial security pidp-ryemstva: Author. Thesis. for obtaining sciences. degree candidate. Econ. sciences specials. 08.06.01 «Economics and management of enterprises»* / KS Hot offer islands. - K., 2006.
12. Nikiforov PA *The essence and importance of financial security insurance company* / PA Nikiforov, S. Kucherivska // *Finance of Ukraine*. - 2006. - № 5. - S. 86-94.
13. Papehyn RS *Factors fynansovoy Stability and security of the enterprise: Author. Thesis. soyskanye to Class uchenoy candidate. ekon. sciences specials. 08.00.10 / RS Papehyn*. - Volgograd, 2007. - 21 p.
14. A. Epifanov *Financial security companies and banks: monograph* / AA Epifanov, AL Plast, VS Dombrovkyyy. - Amounts: State University «UAB NBU», 2009. - 295 p.
15. *Crisis financial management now: teach. guidances-nickname* / [Salyga SJ, Lyashenko NV, NV Datsiy, Koretskaya S., N. Nesterenko, Salyga KS]. - K.: tsetre textbooks, 2005. - 208 p.
16. AV Arefeva *Planning Economic Security companies* / AV Arefeva, TB Kuzenko. - K.: Izd Europe. University Press, 2005. - 170 p.
17. White OG *Working capital - a prerequisite current liquidity sub-enterprises* / OG White // *Finance Ukaryiny*. - 2003. - № 10. - P. 56-61.
18. Horbatovskaya NV *How Orhanyzatsyonnoe Development element sys-we Provision ekonomycheskoy enterprise security* / NV Horbatovs-kai // *Socio-Economic Aspects promyshlennoy policy*. - Donetsk, 2007. - Vol 3. - P. 94-98.
19. Bilov GO *Some aspects of prevention methods of risk-sky raider raid on the company* / HO Bilov // *Economic Bulletin NSU*. - 2008. - № 3. - P. 111-115.
20. *Form IA Fundamentals of Financial Management* / IA Blank. - Vol 2 - K.: Nick Centre, 1999. - 512 p.
21. Brihhem E. *Fundamentals of Financial Management* / E. Brihhem; Per. from English. - K.: Young, 1997. - 1000 p.

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Русіна Юлія Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Київський національний університет технологій та дизайну
вул. Закревського, б. 45, кв.111 м. Київ, 02217, Україна
e-mail: rusmaxrus@meta.ua

Стріжко Катерина Володимирівна, студент
Київський національний університет технологій та дизайну
Пр. Голосіївський б.114/1, кв. 23 м. Київ, 03127, Україна
e-mail: katya_strizhko@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Русина Юлия Александровна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности

Киевский национальный университет технологий и дизайна
ул. Закревского, д. 45, кв.111 м. Киев, 02217, Украина
e-mail: rusmaxrus@meta.ua

Стрижко Екатерина Владимировна, студент

Киевский национальный университет технологий и дизайна
Пр. Голосеевский б.114 / 1, кв. 23 м. Київ, 03127, Україна
e-mail: katya_strizhko@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHORS

Rusina Julia, PhD in Economical Science, Associate Professor
Kyiv National University of Technology and Design
45, Zakrevskogo street., Kyiv, 02217, Ukraine
e-mail: rusmaxrus@meta.ua

Strizhko Kateryna, student

Kyiv National University of Technology and Design
114 / 1 Holosiyivsky avenue, Kyiv, 03127, Ukraine
e-mail: katya_strizhko@mail.ru